

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МИСТЕЦЬКА ОСВІТА ТА РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ

Випуск 1, 2026

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

Головний редактор:

Сверлюк Ярослав Васильович, доктор педагогічних наук, професор, директор Інституту мистецтв, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Члени редакційної колегії:

Аніщенко Вікторія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та гуманітарних дисциплін, Пенітенціарна академія України, Україна

Березовська Людмила Іванівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики дошкільної освіти, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Україна

Бобченко Оксана Юрївна, кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри музично-теоретичних дисциплін та інструментальної підготовки, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Україна

Буцяк Вікторія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Грiбiненко Юлія Олександрівна, доктор мистецтвознавства, доцент, доцент кафедри історії музики та музичної етнографії, Одеська національна музична академія імені А.В. Нежданової, Україна

Джус Оксана Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійної освіти та інноваційних технологій, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Кіндратюк Богдан Дмитрович, доктор мистецтвознавства, доцент, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту імені Богдана Ступарика педагогічного факультету, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Клепар Марія Василівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки початкової освіти, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Крижановська Тетяна Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Крусь Оксана Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Кьон Наталя Георгіївна, кандидат педагогічних наук, професор, професор кафедри вокально-хорової підготовки, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського», Україна

Лупаренко Світлана Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Україна

Обух Людмила Василівна, доктор мистецтвознавства, доцент, професор, Житомирський державний університет імені Івана Франка, Україна

Потапчук Тетяна Володимирівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти, Карпатський національний університет імені Василя Стефаника, Україна

Пріма Дмитро Анатолійович, доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Пріма Раїса Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри теорії і методики початкової освіти, Волинський національний університет імені Лесі Українки, Україна

Прокопчук Вікторія Ігорівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри гри на музичних інструментах, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Реда Яціне (Reda Jacyne), доктор соціальних наук (освіта), доцент, Університет Клайпеди (Klaipėda University), Литва

Рибалко Людмила Сергіївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Сверлюк Лілія Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри вокально-хорового мистецтва, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Ужинський Михайло Юрійович, кандидат мистецтвознавства, доцент, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Цюлюпа Наталія Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри естрадної музики, Рівненський державний гуманітарний університет, Україна

Засновано у 2022 році. Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа: Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 1742 від 23.05.2024 року.

Ідентифікатор медіа: R30-04137.
Суб'єкт у сфері друкованих медіа – РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ (вул. Степана Бандери, буд. 12, м. Рівне, 33028, rectorat@rshu.edu.ua, тел. (0362) 63-62-09)

Мови розповсюдження: українська, англійська, польська, німецька, французька, італійська, литовська, іспанська, болгарська.

Періодичність видання: 4 рази на рік.

Затверджено до друку та поширення через мережу інтернет відповідно до рішення Вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол від 26.02.2026 р. № 2).

Матеріали друкуються мовою оригіналу. Відповідальність за добір і викладення фактів несуть автори. Редакція не завжди поділяє точку зору авторів публікацій.

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Фахова реєстрація (категорія «Б»):

Наказ МОН України № 220 від 21.02.2024. (спеціальності: A1 – Освітні науки, A4 – Середня освіта (за предметними спеціальностями), A5 – Професійна освіта (за спеціалізаціями)).

Офіційний сайт видання:
<https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/art>

ЗМІСТ

<i>Бородіна Т. М., Гриценко О. Е.</i> ЗНАЧЕННЯ КЛАСИЧНОГО ТАНЦЮ У РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ХОРЕОГРАФІЇ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	5
<i>Гумінська О. О., Кушнірук А. А.</i> МЕТОДИ РОЗВИТКУ СПІВАЦЬКОГО ГОЛОСУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ НА МУЗИЧНОМУ ЗАНЯТТІ В ЗДО.....	10
<i>Димченко С. С.</i> ТАЄМНИЦІ ПІЗНАННЯ ДИРИГЕНТСЬКОГО МИСТЕЦТВА В КЛАСІ ПРОФЕСОРА ІЛЛІ МУСІНА.....	18
<i>Закопець М. Л., Палаженко О. П., Димченко С. С.</i> ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКОНАВЦІВ-ДУХОВИКІВ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ МУЗИЧНОЇ ОСВІТИ КРАЇН ЄВРОПИ.....	25
<i>Маргіна О. А.</i> ЕСТРАДНИЙ ВОКАЛ У КОНТЕКСТІ СВІТОВОЇ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ: ЦІННІСНІ ОРІЄНТИРИ СУЧАСНОГО ВИКОНАВЦЯ.....	32
<i>Мельничук С. Ф.</i> ОРГАННЕ МИСТЕЦТВО ЯК ЕКСПЛІКАНТ ДУХОВНОЇ МУЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ У ФОКУСІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ.....	36
<i>Пшемінська Л. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ МУЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НОРВЕЗЬКИХ GRUNNSKOLER, KULTURSKOLER TA VIDEREGÅENDE SKOLER.....	41
<i>Саєнко Т. В., Дігтяр Н. М.</i> МАРИНІСТИЧНИЙ ПЕЙЗАЖ У ТВОРЧОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ХУДОЖНИКІВ: МИСТЕЦЬКО-ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....	50
<i>Турко Н. Є.</i> АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙ КОБЗАРСТВА У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ.....	58
<i>Цюлюпа Н. Л., Буцяк В. І.</i> «КОНЦЕРТМЕЙСТЕРСЬКИЙ КЛАС» В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА.....	65
<i>Yablonska T. M.</i> DIDACTIC READINESS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS FOR STUDENT-CENTERED LEARNING.....	70
<i>Литовченко В. С.</i> БАЛАНС ЛІДЕРСТВА ТА ПІДПОРЯДКОВАНОСТІ В РІЗНИХ ВИДАХ МУЗИЧНОГО ВИКОНАВСТВА: ВИКЛИКИ ДИСТАНЦІЙНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ.....	76

CONTENTS

<i>Borodina T., Hrytsenko O.</i> THE SIGNIFICANCE OF CLASSICAL DANCE IN THE DEVELOPMENT OF CONTEMPORARY CHOREOGRAPHY IN THE CONTEXT OF THE DIGITALISATION OF ART EDUCATION IN UKRAINE.....	5
<i>Huminska O., Kushniruk A.</i> METHODS FOR DEVELOPING THE SINGING VOICES OF PRESCHOOL CHILDREN IN MUSIC CLASSES AT PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS.....	10
<i>Dymchenko S.</i> SECRETS OF COGNITION OF CONDUCTING ART IN THE CLASSROOM OF PROFESSOR ILYA MUSIN.....	18
<i>Zakopets M., Palazhenko O., Dymchenko S.</i> FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF WIND PERFORMERS IN THE SYSTEM OF HIGHER MUSICAL EDUCATION IN EUROPEAN COUNTRIES.....	25
<i>Marhina O.</i> POP VOCAL IN THE CONTEXT OF WORLD AND NATIONAL MUSIC CULTURE: VALUE ORIENTATIONS OF THE CONTEMPORARY PERFORMER.....	32
<i>Melnychuk S.</i> ORGAN ART AS AN EXPLICANT OF SPIRITUAL MUSICAL CULTURE IN THE FOCUS OF EUROPEAN TRADITION.....	36
<i>Psheminska L.</i> FEATURES OF MUSIC EDUCATION IN NORWEGIAN GRUNNSKOLER, KULTURSKOLER, AND VIDEREGÅENDE SKOLER.....	41
<i>Saienko T., Dihtiar N.</i> MARINE LANDSCAPE IN THE WORK OF UKRAINIAN ARTISTS: ARTISTIC AND PEDAGOGICAL ASPECT.....	50
<i>Turko N.</i> ACTUALIZATION OF KOBZAR TRADITIONS IN THE SYSTEM OF CONTEMPORARY ARTS EDUCATION	58
<i>Tsiuliupa N., Bytsyak V.</i> “CONCERT MASTER CLASS” IN THE STRUCTURE OF PROFESSIONAL TRAINING FOR FUTURE MUSIC TEACHERS.....	65
<i>Yablonska T.</i> DIDACTIC READINESS OF FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHERS FOR STUDENT-CENTERED LEARNING.....	70
<i>Lytovchenko V.</i> BALANCE OF LEADERSHIP AND SUBMISSION IN DIFFERENT TYPES OF MUSICAL PERFORMANCE: CHALLENGES OF REMOTE LEARNING.....	76

УДК [780:780.614.11]:37.016

DOI https://doi.org/10.32782/ART/2026-1-9

АКТУАЛІЗАЦІЯ ТРАДИЦІЙ КОБЗАРСТВА У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ МИСТЕЦЬКОЇ ОСВІТИ

Турко Наталія Євгеніївна

доцент кафедри інструментального виконавства
Рівненського державного гуманітарного університету
ORCID ID: 0000-0002-4357-2370
e-mail: taturkonata1961@gmail.com

У статті окреслено ключові стратегії актуалізації кобзарської спадщини як фундаментального цілісного орієнтира сучасної мистецької освіти в Україні. В умовах глобалізаційних процесів та пошуку національної ідентичності, звернення до феномену кобзарства постає не лише як акт реставрації минулого, а як стратегічний вектор розвитку духовно-інтелектуального потенціалу майбутнього митця.

Пріоритетну увагу приділено автентичному репертуару як коду нації. Залучення епічної спадщини до фахової підготовки бандуристів розглядається як потужний інструмент відновлення пам'яті українського народу, що сприяє формуванню глибокої етнокультурної компетентності, де здобувач вищої освіти постає не просто як технічний виконавець, а є носієм глибокого усвідомлення приналежності до національної ідентичності.

У контексті трансформації мистецької освіти досліджено місію викладача як ретранслятора та інтерпретатора традиції. Педагог виступає медіатором, який допомагає здобувачам освіти вийти за межі академічного тексту та досягнути сакральне, філософське наповнення епічних жанрів – дум, балад та історичних пісень.

Обґрунтовано, що актуалізація традиції кобзарства в сучасному освітньому процесі є важливим культурно-освітнім механізмом збереження, трансляції та осмислення національної мистецької спадщини, який забезпечує тяглість мистецьких поколінь і безперервність духовно-естетичного досвіду української культури. Залучення кобзарської традиції як синкретичного явища, яке поєднує музичне виконавство, поетичне слово та духовно-світоглядний вимір, сприяє формуванню митця як цілісної творчої особистості, здатної до глибокої культурної, національної та особистісної самоідентифікації. Через осмислення звуку як носія пам'яті, слова як форми історичного й морального змісту та духовного чину як прояву етичної відповідальності виконавець-бандурист набуває здатності до усвідомленого творчого самовираження й активної участі в збереженні культурної ідентичності в умовах сучасних соціокультурних трансформацій.

Здійснено системний аналіз сучасних педагогічних парадигм, спрямованих на осмислення кобзарської спадщини в умовах динамічного оновлення змісту мистецької освіти, що передбачає переосмислення традиційних форм мистецького навчання відповідно до актуальних культурних і ціннісних орієнтирів.

У межах дослідження опрацьовано основні теоретико-методологічні підходи до інтеграції кобзарської традиції в освітній процес, як чинника формування ідентичності, духовно-моральних орієнтацій та цілісного художнього мислення здобувачів освіти.

Ключові слова: кобзарство, мистецька освіта, актуалізація традицій, національна ідентичність, автентичний репертуар, виконавська майстерність, світоглядні орієнтири, українська музична культура.

ACTUALIZATION OF KOBZAR TRADITIONS IN THE SYSTEM OF CONTEMPORARY ARTS EDUCATION

Nataliya Turko

Rivne State University of the Humanities

The article outlines key strategies for the actualization of the Kobzar heritage as a fundamental holistic benchmark for contemporary arts education in Ukraine. In the context of globalization and the search for

© Турко Н. Є., 2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

national identity, the appeal to the phenomenon of Kobzarstvo emerges not merely as an act of restoring the past, but as a strategic vector for developing the spiritual and intellectual potential of the future artist.

Priority is given to the authentic repertoire as the nation's code. The inclusion of the epic heritage in the professional training of bandurists is considered a powerful tool for restoring the memory of the Ukrainian people. This facilitates the formation of profound ethno-cultural competence, where the student appears not just as a technical performer, but as a bearer of a deep awareness of national identity.

In the context of the transformation of arts education, the mission of the teacher as a transmitter and interpreter of tradition is explored. The educator acts as a mediator, helping students transcend the academic text and comprehend the sacred, philosophical essence of epic genres – dumas (epics), ballads, and historical songs.

The study substantiates that the actualization of Kobzar traditions in the contemporary educational process serves as a vital cultural and educational mechanism for the preservation, transmission, and conceptualization of national artistic heritage. This mechanism ensures the continuity of artistic generations and the spiritual-aesthetic experience of Ukrainian culture. Engaging the Kobzar tradition as a syncretic phenomenon – combining musical performance, the poetic word, and a spiritual-worldview dimension – fosters the formation of the artist as a holistic creative personality capable of profound cultural, national, and personal self-identification. Through the conceptualization of sound as a carrier of memory, the word as a form of historical and moral content, and spiritual action as a manifestation of ethical responsibility, the bandurist-performer acquires the capacity for conscious creative self-expression and active participation in preserving cultural identity amidst contemporary socio-cultural transformations.

A systemic analysis of contemporary pedagogical paradigms aimed at conceptualizing the Kobzar heritage is conducted. This involves rethinking traditional forms of artistic training in accordance with current cultural and value-based orientations. The study examines the primary theoretical and methodological approaches to integrating the Kobzar tradition into the educational process as a factor in shaping identity, spiritual and moral orientations, and the holistic artistic thinking of students.

Key words: *kobzarship (or kobzar art), arts education, actualization of traditions, national identity, authentic repertoire, performing traditions, Ukrainian musical culture.*

Постановка проблеми. Впродовж століть синтезуючим ядром та генетичним кодом української культури була творчість кобзарів, чие мистецтво виконання епічних творів є унікальним поєднанням слова, музики та емоційного виконання. Покликані формувати високі національні ідеали та транслювати історичну пам'ять, кобзарі поставали не лише як виконавці народних дум, балад, а й як духовні авторитети та втілення найвищих етичних чеснот, що визначало їх особливий статус у суспільній ієрархії.

У сучасних реаліях, коли необхідною умовою сталого розвитку української державності та зміцнення її суверенітету є високий національно-культурний і духовний рівень громадян, дослідження актуалізації традицій кобзарства набуває особливої гостроти. Актуальність звернення до цього пласту музичної культури диктується нагальною потребою у формуванні нових світоглядних парадигм та ціннісних орієнтирів української спільноти. Актуальність звернення до цього пласту музичної культури диктується нагальною потребою у формуванні нових світоглядних парадигм та ціннісних орієнтирів української спільноти.

У окресленій тематиці статті ми розглядаємо кобзарство як динамічну світоглядну систему, здатну стати фундаментом оновлення змісту сучасної мистецької освіти. У сучасному соціокультурному просторі українського мистецтва виникає потреба не просто в репродукції технічних навичок гри на бандурі, а у вихованні митця-

громадянина, який через засвоєння кобзарської традиції здатен акумулювати національні цінності у глобалізованому світі. Таким чином, проблема полягає у необхідності теоретичного обґрунтування та практичного впровадження духовного досвіду кобзарства як ціннісного базису для сучасної музично-освітньої практики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика актуалізації традицій кобзарства знайшла відображення у працях низки дослідників, музикантів та науковців. Зокрема, вагомий внесок у вивчення цього питання зробили відомий дослідник бандурного і кобзарського мистецтва Богдан Жеплинський; фундатор кобзарського мистецтва Криму, автор книги «Кобзарство Криму та Кубані» Олексій Нирко; відома бандуристка Волині, авторка дисертаційної роботи «Бандурне мистецтво в контексті музичної культури Волині ХХ – початку ХХІ ст.» Наталія Чернецька; бандуристка, публіцист, педагог, авторка дисертаційної роботи «Формування та розвиток бандурного мистецтва Тернопільщини» – Марія Євгенєва; відома бандуристка, громадський діяч, лауреат міжнародних конкурсів, авторка науково-методичної літератури – Любов Мандзюк; Віолетта Дутчак – докторка мистецтвознавства (тема дисертаційного дослідження «Бандурне мистецтво українського зарубіжжя в національному культурному процесі») солістка-бандуристка, педагогиня, науковиця та інші фахівці, які висвітлювали у своїх

роботах використання кобзарських традицій у мистецько-освітній практиці.

Мета статті – теоретично обґрунтувати шляхи актуалізації традицій кобзарства у системі сучасної мистецької освіти як важливого чинника збереження національної культурної спадщини та формування духовно-естетичних цінностей здобувачів освіти.

Виклад основного матеріалу. Попри стійкий науковий інтерес до кобзарства як до історико-культурного явища світоглядна система українських традиційних музикантів-співців недостатньо розглядалася в аспекті проблеми формування основ національної музичної культури здобувачів вищої освіти. Аналіз музично-педагогічного дискурсу свідчить, що традиційно основна увага науковців зосереджувалася на зовнішніх атрибутах – методиках навчання, виконавських технологіях та інструментальних засобах. Проте, для того, щоб педагогічний інструментарій набув справжньої ефективності необхідно здійснити його глибинний внутрішній аналіз, звернувшись до першоджерел традиції. Це зумовлює нагальну потребу у науковому розгорнутому поясненні світоглядної системи кобзарів і бандуристів, яка б розкривала сутність засад кобзарського способу мислення, специфіку формування епічного репертуару та етико-естетичні чинники їхньої життєтворчості. Такий ракурс дослідження відкриває шлях до комплексного вивчення феномену українського кобзарства, дозволяючи переосмислити його в різних площинах: від витоків мистецтвознавства до сучасної педагогіки та музично-виконавської практики.

Нагальною потребою сучасності є інтенсифікація наукових пошуків спрямованих на вивчення кобзарства як унікального феномену української духовної культури. Особливої уваги потребує ціннісна наповненість та соціальна значущість у межах конкретного соціокультурного та освітнього простору. Дослідження впливу кобзарської традиції на формування світоглядних парадигм і національно-культурних орієнтирів здобувачів вищої освіти дозволяє розглядати цей феномен не як статичне минуле, а як живий чинник сучасного мистецького виміру.

Нинішній стан національно-культурного виховання актуалізує потребу і глибокому осмисленні та виробленні стратегічних векторів розвитку національної музичної освіти. Така система має ґрунтуватися на автентичних традиціях українського музичного виховання, водночас гармонійно адаптуючись до вимог і викликів сучасності. Лише за умови синтезу історичного досвіду та інноваційних підходів можливо створити освітнє середовище, яке сприятиме становленню духовно зрілої особистості, буде відповідати тим вимогам, які закладені в державній концепції роз-

витку освіти України, стрижнем якої є розвиваюча культурологічна домінанта.

Підвищення ефективності процесу формування духовно зрілого покоління вимагає глибокого аналізу історичних та теоретико-методологічних засад виховання і навчання минулих епох з метою оновлення їхнього ціннісного досвіду, осмислення генезису та еволюції вітчизняної теорії і практики музично-естетичного виховання є необхідною умовою для прогнозування векторів майбутнього розвитку культури. Без наукового осмислення власного досвіду роботи над спадщиною минулого неможливо забезпечити органічну єдність та наступність і вихованні нових поколінь, що є критично важливим для збереження національного культурного коду. Таким чином, звернення до традицій постає не як ретроспективний погляд, а як стратегічний інструмент розбудови сучасної освітньої парадигми, де досвід минулого стає фундаментом для інноваційного розвитку особистості.

У світоглядній системі народних співців акумулюються та кристалізуються найбільш доречні, питомі риси культури, що інтегруються у фундаментальну структуру свідомості носія традиції як її невід’ємні складники. Оскільки кобзарство постає одним із найвиразніших ретрансляторів етнічної автентики, його світогляд слід розглядати як духовну квінтесенцію морально-етичних імперативів, аксіологічних домінант та життєтворчих настанов співців-музикантів. Цей світогляд не є статичним реліктом минулого; він функціонує як жива матриця національної ідентичності, де кожна епічна одиниця репертуару чи виконавський жест корелюють із глибинними етичними кодексами братерства. Для сучасного музично-освітнього простору такий підхід дозволяє вийти за межі суто естетичного сприйняття бандурного мистецтва, відкриваючи і ньому фундаментальну глибину. Світогляд кобзарства у такому ракурсі постає як інтегрована система, що поєднує індивідуальну майстерність із колективною пам’яттю нації, перетворюючи музичне виконання на акт служіння та духовного просвітництва.

Особливої методологічної ваги у контексті нашого дослідження набувають праці О. Савчук, у яких ґрунтовно розглядається світоглядна система кобзарства через призму міждисциплінарного підходу. Дослідником науково обґрунтовано доцільність застосування таких засадничих категорій, як «світоглядна система», «картина світу», та «традиційний світогляд», що дозволяють розглядати культуру як цілісну, самодостатню структуру в межах певного етносу. Для нашого аналізу принциповим є акцент автора на результативності філософсько-культурного підходу, що реалізується через концепцію інтегрованого українознавчого дослідження. такий підхід вимагає широкого

залучення інструментарію суміжних наукових галузей – етнології, фольклористики, культурології та психологічної антропології. Це дозволяє не лише реконструювати історичний контекст побутування кобзарства, а й проникнути у глибинні структури національної ментальності, де кожна світоглядна установка корелює з практичною діяльністю музиканта-співця у соціокультурному просторі (Савчук О. 2010).

У межах концепції О. Савчук виокремлюється низка домінантних чинників, що виступили фундаментальними детермінантами формування світоглядної системи носіїв кобзарської традиції. До них дослідник відносить: фізичну сліпоту як специфічний психофізіологічний стан, старцівську субкультуру з її особливою соціальною організацією, естети. Враховуючи об'єкт нашого дослідження – проблему впливу бандурного мистецтва на становлення національної музичної культури сучасного студентства, – детальний розгляд цих чинників набуває особливої ваги. Кожна з окреслених домінант не лише зумовила історичне обличчя кобзарства, а й заклала ті ментальні матриці, які сьогодні можуть бути інтегровані в освітній процес. Зокрема, йдеться про трансформацію «фізичної сліпоти», як смислової основи «внутрішнього зору», (духовного прозріння), осмислення старцівської субкультури як етичного братства, а барокової та козацької традиції – як джерела високого стилю та національного героїзму. Саме тому ми вважаємо за необхідне зупинитися на аналізі цих генетичних складових кобзарського світогляду більш детально, висвітлюючи їхній потенціал у контексті сучасної мистецької освіти.

Феномен незрячості («сліпоти») у межах кобзарського світогляду потребує багатоаспектного аналізу, що охоплює як психофізіологічний, так і соціокультурний рівні. Залучення фундаментальних напрацювань у галузі тифлопсихології (К. Бюрклен, Л. Виготський, О. Литвак) дозволяє трактувати вікаріат (заміщення втрачених функцій) не лише як біологічну компенсацію, а як складне соціально-психологічне явище. Екзистенційний страх бути ізольованим від соціуму спонукає незрячу особистість до інтенсивного пошуку своєї суспільної ніші, що призводить до гіпертрофованого розвитку інших сенсорних аналізаторів, передусім слухового. У кобзарській практиці це трансформується у виняткову музичну пам'ять та феноменальну здатність до імпровізації. Проте соціокультурний аспект сліпоти виявляється значно ширшим за фізіологічну адаптацію.

У традиційному українському суспільстві сформувався специфічний погляд на незрячого як на носія «внутрішнього зору» – особливої духовної інтуїції, що дає змогу бачити невидимі для звичайної людини істини. Фізична темрява

в цьому контексті виступає умовою для метафізичного прозріння. Кобзар постає не як людина з обмеженими можливостями, а як обранець, наділений даром пророцтва та духовного посередництва. Саме така інтерпретація сліпоти є ключовою для сучасної мистецької освіти: вона вчить майбутніх виконавців не просто відтворювати звуковий ряд, а плекати в собі здатність до глибинного внутрішнього зосередження, де музика стає результатом не лише технічної вправності, а й інтенсивної духовної праці. В архетипній свідомості українського народу незрячі виконавці традиційно наділялися метафізичними властивостями – даром проскопії (ясновидіння) та пророчим хистом. У цьому контексті фізична сліпота інтерпретувалася як висока духовна цінність: згідно з християнськими віруваннями, земні страждання та аскеза незрячої людини розглядалися як шлях очищення, що максимально наближає її до божественної істини. Відсутність візуального контакту зі світом матеріальним (світом «марноти») сприймалася як необхідна умова для споглядання світу духовного.

Культура українського бароко сформувала фундаментальний ціннісний ландшафт, на якому викристалізувався світогляд кобзарів. Якщо класична середньовічна парадигма жорстко структурувала соціум на тих, хто «молиться, воює і працює», витісняючи незрячих на маргінеси як об'єктів церковної анафемі чи соціального відчуження, то доба українського бароко докорінно змінює цю ієрархію. Вона нівелює дистанцію між «високим» (сакральним, елітним) та «низьким» (світським, народним) світами. Це діалектичне поєднання знайшло своє досконале втілення в антономічному образі традиційного співця: попри свій формально низький соціальний статус (мандрівний співець, жебрак), він постає носієм найвищих морально-етичних ідеалів та хранителем історичної пам'яті. Кобзар у цей період виступає культурним медіатором, що синтезує книжну інтелектуальну традицію (академічну освіту, духовну поезію) із живою народною стихією.

Не менш потужним чинником генезису кобзарського світогляду є козацтво, яке принесло в традицію дух особистої волі та героїчний етнос. Це зумовило розквіт епічного жанру дум, що стали рефлексією на боротьбу за національне визволення. Глибокий органічний зв'язок між цими верствами засвідчують «Вустинські книги» – унікальний зразок корпоративної етики та звичаєвого права. Вони постають не просто як статут цеху, а як сакральний кодекс «співочого православ'я», що інтегрував у собі правові, моральні та духовні засади козацького народовладдя, трансформуючи їх у закони життя традиційних музикантів.

До переліку супутніх чинників, які шліфували світоглядну систему кобзарства, варто віднести

плідну взаємодію з інтелігенцією, творчий обмін із народними музикантами-інструменталистами, а також специфічний соціальний запит традиційного середовища. останній визначав поліфункціональність кобзарства: старець сприймався громадою не лише як музикант, а як виконавець параспівоцьких функцій – народного цілителя, провидиця та медіатора між світом земний і небесним. Такий багатогранний контекст перетворював кобзарство на цілісний інститут національної духовності.

Винятковий статус, який посідали кобзарі, бандуристи та лірники в українському соціумі, зумовлений унікальним синтезом маргінальності та сакральності образу традиційного співця. Проте, на відміну від класичного соціологічного трактування маргінальності як деструктивного відхилення від норми або перебування на периферії суспільства, маргінальність традиційних музикантів має принципово інший вектор. Вона не продукує альтернативні чи антисоціальні моделі поведінки, а навпаки – виступає інструментом граничної концентрації засадничих морально-етичних цінностей українського народу. У цьому контексті кобзар постає як лімінальна постать (посередник між світами), чиє відсторонення від мирських справ є запорукою об'єктивності та духовної чистоти його місії. Особливе ставлення народу до незрячих співців, іменування їх «людьми Божими», свідчить про сприйняття їхньої творчості, як вищої форми одкровення. Саме ця сакралізація пояснює безумовну аксіологічну авторитетність кобзарського слова.

Фундаментальні цінності українського народу знаходять свою концентровану рефлексію в кобзарському епосі через систему ключових домінант: християнських чеснот (соціальна справедливість, дієве милосердя, жертвна любов до ближнього), ідеологем родової моралі (шанування предків, тяглість поколінь) та патріотичних імперативів, де категорія Свободи постає як найвища екзистенційна цінність. Увесь цей аксіологічний комплекс повною мірою співзвучний репертуару кобзарів і бандуристів, де кожна дума чи псалом є не лише художнім твором, а й моральним повчанням.

Узагальнюючи традиційний кобзарський світогляд варто чітко визначити як багаторівневу систему сакральних та професійно-цехових знань, ціннісних переконань і практичних настанов, що забезпечують духовно-мистецьку репрезентацію традиційного соціуму. Ця система базується на глибокому самоусвідомленні співців, розумінні ними своєї відповідальної ролі. У такому ракурсі світогляд кобзарства виступає як інтегральна модель життєтворчості, де етичне релігійне та естетичне утворюють неподільну єдність, спрямовану на духовне служіння нації.

Сучасний репертуарний простір бандурного мистецтва постає як багатовимірною панорама, що охоплює широке коло різножанрових сольних та ансамблевих композицій. У цій художній системі спостерігається унікальний стильовий симбіоз: поряд із академічними формами (як класичної так і модерної музики) та віртуозними інструментальними п'єсами, продовжує активно функціонувати традиційний кобзарський канон – думи, балади, псалми, історичні пісні та лірико-епічні пісні, а також автентична інструментальна музика.

Стильова амплітуда репертуару сучасного бандуриста вражає своєю поліфонічністю: від інтерпретацій вокальних арій, сюїт та інструментальних циклів епохи бароко і класицизму до складних опусів композиторів-сучасників, що використовують новітні засоби композиторської техніки. Такий розмаїтий зміст репертуару не лише демонструє технічну універсальність бандури як інструмента, а й потребує від виконавця особливої стильової мобільності та глибокого розуміння семантики кожного твору. У контексті фахової підготовки здобувачів вищої освіти такий репертуар стає потужним інструментом формування художнього смаку та національно-культурної ідентичності, де опанування кожного жанру є кроком до досягнення цілісної картини українського та світового музичного мистецтва.

Фундаментальною складовою культурного надбання кожної цивілізованої нації є епічна традиція. Вона постає як унікальний «генетичний код», що акумулює багатовіковий досвід пращурів та транслює його як ціннісну спадщину прийдешнім поколінням. Розвинена епічна традиція є незаперечним свідченням високої культурної самоорганізації та зрілості нації, виступаючи потужним чинником її консолідації. В українському соціокультурному просторі ця традиція знайшла своє найповніше та найглибше втілення у феномені кобзарства.

Навіть у сучасному глобалізованому світі Україна зберігає унікальну тяглість культури мандрівних співців. Її репрезентують кобзарі – не просто музиканти, а справжні речники загальнолюдських та національних чеснот, безкомпромісні поборники свободи, волі та соціальної справедливості. Кобзарська етика у цьому контексті розглядається як живий нерв історії, де кожне слово і звук спрямовані на пробудження самосвідомості та утвердження етичних ідеалів народу.

Визначальне місце у системі жанрів героїчного епосу українського народу посідають історичні пісні. Як лірико-епічний жанр, що ґрунтується на реальних історичних подіях та постатях, вони постають одним із найефективніших інструментів формування основ національної культури у сучасному освітньому просторі.

На відміну від дум, яким притаманна імпровізаційність, речитативність та плинна композиція, історичним пісням властива чітка музично-поетична архітектоніка. Вона характеризується впорядкованою структурою: вираженим ритмічним малюнком, завершеною мелодичною побудовою та чітким поділом на строфи (куплетна форма). Саме ця структурна дисципліна робить історичну пісню більш доступною для сприйняття та відтворення в умовах колективного та сольного навчання. Водночас, через яскраво виражений мелодизм та динамічність сюжету, історичні пісні здатні викликати потужний емоційний відгук у здобувачів освіти, сприяючи глибинному зануренню в історичний контекст та утвердженню патріотичних ідеалів (Єсипок В. 2024).

Історична пісня постає як масштабний багатожанровий цикл, де визначальним критерієм класифікації виступає тематична міра відповідності конкретному епосу. У сучасному фольклористичному дискурсі концепт історичної пісні доцільно розглядати у двох вимірах – вузькому та широкому. У вузькому (генетичному) розумінні до цієї категорії належать твори, що мають чітку адресність: вони оспівують конкретну історичну постать або подію, фіксуючи їх у народній пам'яті (пісні про Д. Байду-Вишневецького, Б. Хмельницького, С.-Н. Морозенка, І. Мазепу, козака Супруна тощо).

У широкому (типологічному) розумінні історизм пронизує різні жанрові пласти, у яких конкретні події минулого стають емоційно-змістовим тлом для розкриття життєвих колізій. Це продовжує явища жанрового взаємопроникнення, прикладом яких є історичні колядки та щедрівки, а також історичні балади («Бондарівна», «Ой на горі вогонь горить», «Ой летіла стріла»), або зразки чумацького фольклору («Ой у степу криниченька», «Їхав чумак із Криму додому», «На городі буркун-зілля» тощо).

Процес історичного виокремлення історичної пісні як самостійної художньої системи відбувся паралельно із процесами зростання та політичної самосвідомості українського етносу. Найвищого розквіту жанр досяг у XVI–XVIII століттях, ставши музично-поетичним літописом визвольних козацьких змагань. На тлі героїчної боротьби проти турецько-татарської агресії та польсько-шляхетського гніту історична пісня трансформувалася у потужний засіб ідеологічної консолідації народу, де народний образ героя став етичним взірцем для майбутніх поколінь.

Генетично пов'язані з найбільш доленосними періодами національної історії, кобзарські думи постають не лише як автентичні музично-поетичні шедеври, а й як фундаментальне свідчення онтологічної незламності та волелюбства українського духу. Дума є унікальним, суто національ-

ним жанром речитативного героїчного ліро-епосу, що історично функціонував у творчій практиці мандрівних співців-музикантів – кобзарів, бандуристів та лірників, переважно на теренах Центральної та Лівобережної України.

За своєю монументальною структурою та масштабністю змісту дума значно перевищує історичні пісні та балади. Вона виявляє глибокий генетичний зв'язок із давньоруським дружинним епосом, архаїчними пластами величальних колядок та билинною традицією, водночас трансформуючи їх у складну форму імпровізаційного речитативу. Специфіка думи полягає у її нерівноскладовій будові та вільній композиції, що вимагає від виконавця не просто технічної вправності, високого рівня інтелектуально-духовної концентрації. Саме через думи кобзарство здійснювало свою головну місію – трансляцію історичної пам'яті та формування ціннісних орієнтирів народу, перетворюючи кожне виконання на акт національного самоствердження.

Невід'ємною складовою репертуарного корпусу епічних співців були народні балади – багатокуплетні строфічні пісні з розгалуженою фабулою та вираженим гостро-драматичним спрямуванням. Тяжіння кобзарів і лірників до баладного жанру зумовлене його органічною спорідненістю з епічним світовідчуттям, що поєднує в собі елементи історичного наративу, глибинного психологізму псалмів та повчальної етики кантів. У виконанні традиційних музикантів балада набувала особливої сповідальності, де трагізм людської долі переплітався з вічними категоріями фатуму, покути та морального вибору.

Водночас козацька доба стала періодом інтенсивної генези суто інструментальних жанрів, які презентували світську, ігрову сторону унікальної української культури. Йдеться про самобутні народні танці: гопак, гайдук, тропак, метелиця тощо. Активна присутність танцювальної музики в репертуарі кобзарів, бандуристів та лірників свідчить про їхню широку соціокультурну функціональність. Це підтверджує, що традиційний музикант був не лише духовним наставником, а й віртуозним виконавцем, здатним задовільнити різні запити громади – від поминальної молитви до святкової забави. Виконання таких складних за ритмікою та фактурою танцювальних творів було б неможливим без високої досконалості музичного інструментарія, що поступово еволюціонував від архаїчних форм до технічно доведеної бандури.

Історичні свідчення XIX – початку XX століття підтверджують активну задіяність лірників та бандуристів у супроводі народних танців, де вони виступали як повноправні суб'єкти світського музикування. Танцювальний пласт їхнього репертуару постає як унікальний релікт високої світ-

ської культури, що зазнала трансформації наприкінці XVIII століття, проте збереглася завдяки усній традиції старцівства. Сольне інструментальне виконання таких мелодій вимагало від музиканта не лише виняткового виконавського рівня та імпровізаторської майстерності, а й тонкого відчуття метроритмічної природи танцю, його характеру та темпової драматургії. Важливою складовою цієї майстерності було вміння інтегрувати у гру вокальні фрагменти – примовки та віршовані співанки, що свідчить про володіння цілісним художнім комплексом, притаманним синкретичній природі танцювального жанру.

На відміну від сільських музик (скрипалів, цимбалістів, бубністів), для яких танцювальна музика була основною спеціалізацією, для мандрівних співців опанування цієї сфери було виявом неординарної багатогранності таланту. Наявність світських пісень та інструментальних найграшів у старцівському репертуарі є свідченням прагматичної раціональності їхньої діяльності. Це демонструє глибинне розуміння кобзарством необхідності гармонійного співіснування духовної та світської складових у людському бутті. Таким чином, бандурист поставав універсальною постаттю, яка через музику легітимізувала ідею цілісності життя: від високої молитви-псалми до життєствердної енергії народного танцю.

Висновки. Отже, результати проведеного дослідження феномену кобзарства як світоглядної системи та ціннісної основи формування національної музичної культури можна стверджувати,

що кобзарство є не лише виконавською школою, а й унікальною інтегральною системою, у якій музичне мистецтво нерозривно пов'язане з етичними, релігійними та соціальними імперативами. Його фундамент складають цілісність християнських чеснот, ідей козацького народовладдя та барокової діалектики. Це дозволяє трактувати кобзарство як «живу матрицю» національної ідентичності, яка здатна виступати ціннісним орієнтиром у сучасному освітньому просторі.

Аналіз психофізичного та соціокультурного аспектів незрячості (феномен «сліпоті»), дозволив виявити трансформацію фізичного обмеження у духовну перевагу. Через концепт «внутрішнього зору» кобзарство утвердило образ кобзаря, як медіатора між сакральними та реальними світами.

Репертуарна палітра традиційних співців (від монументальних дум та драматичних балад до віртуозних танцювальних награвань) є свідченням їхньої надзвичайної соціокультурної функціональності. Для сучасного бандуриста такий жанровий синтез є зразком «стильової мобільності», у якій опанування історичного канону є фундаментом для виконання складних академічних творів.

Перспективи подальших досліджень. Окреслений у статті підхід відкриває шлях для детального вивчення психолого-педагогічних механізмів імпровізаційного мислення сучасних бандуристів, а також розробки інноваційних навчальних програм, у яких світоглядні засади кобзарства будуть інтегровані у фахову підготовку виконавців на народних інструментах.

Література:

1. Єсипок В. (2024). Кобзарі. Збірка статей. Луцьк: ПП «Волинська друкарня», 192 с.
2. Мандзюк Л. (2021). Звукові барви бандури. Харків: Глас, 72 с.
3. Панасюк І. (2006). Кобзарство і бандурництво – ретроспектива традицій функціонування. *Науковий вісник НМАУ ім. П. Чайковського*. Київ, Вип. 26. С. 45–56.
4. Савчук О. (2010). Українське традиційне співцтво як світоглядна система: автореферат дисертації канд. філософських наук. Харків: «Факт», 20 с.
5. Черемиський К. (2011). Шлях звичаю. Х.: Глас, 420 с.

References:

1. Yesypok V. (2024). *Kobzari. Zbirnyk statei* [Kobzars. The collection of articles]. Lutsk: Volynska oblasna drukarnia. [in Ukrainian].
2. Mandziuk L. (2021). *Zvukovi barvy bandury* [Sound colours of bandura]. Kharkiv: Hlas. [in Ukrainian].
3. Panasiuk I. (2006). *Kobzarstvo ta bandurne vykonavstvo – retrospektyva funktsionuvannia tradytsii* [Kobzarship and bandura playing – a retrospective of functioning traditions]. *Naukovyi visnyk Natsionalnoi muzychnoi akademii Ukrainy imeni P. I. Chaikovskoho* [Scientific Herald of Tchaikovsky National Music Academy of Ukraine]. Kyiv, Issue 26, pp. 45–56. [in Ukrainian].
4. Savchuk O. (2010). *Ukrainskyi tradytsiinyi spiv yak svitohliadna sistema* [Ukrainian traditional singing as a worldview system] (Abstract of PhD dissertation in Philosophy). Kharkiv: Fakt. [in Ukrainian].
5. Chermyskyi K. (2011). *Shliakh zvychaiu* [The way of custom]. Kharkiv: Hlas. [in Ukrainian].

Дата першого надходження статті до видання: 14.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.03.2026

Наукове видання

Мистецька освіта та розвиток творчої особистості

Випуск 1, 2026

Засновано у 2022 році

Засновник:

Рівненський державний гуманітарний університет

Періодичність видання: 4 рази на рік

Українською та англійською мовами

Коректура • В. О. Бабич

Комп'ютерна верстка • О. І. Молодецька

Формат 60x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 8,84.

Дата розміщення онлайн: 27.03.2026. Дата друку: 03.04.2026.

Зам. № 0326/228. Наклад 100 прим.

Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.